

ZNAČAJ INSTITUCIJE CENTRALNE BANKE ZA NACIONALNU EKONOMIJU

UDC: 336.711.2/.65

Snežana Krstić⁷

Abstrakt

Centralna banka zauzima centralni položaj u bankarskom sistemu svake zemlje. U vreme kada su osnivane prve banke za koje je država jamčila (npr. Swedish Riksbank - 1668. ili Bank of England – 1694. godine), naravno da namera nije mogla biti da se te banke bave funkcijama jedne savremene centralne banke: regulisanjem i finansijskom podrškom ukupnog bankarskog sistema zemlje. Cilj je bio mnogo jednostavniji, i svodio se na koristi koje je država mogla da izvuče iz pokroviteljstva nad ovom izabranom bankom, bez obzira da li je banka bila u državnoj ili privatnoj svojini. Povlašćenoj banci je uglavnom pružana monopolska prednost u izdavanju novčanica na određenim područjima zemlje ili je ona proglašavana za jedinu akcionarsku banku u zemlji kojoj je bilo dozvoljeno da izdaje novčanice. Tako je stavljanje pod nadležnost jedne institucije poslova izdavanja novčanica, tj. čuvanja i gazdovanja rezervama zlata, imalo povoljne posledice po funkcionisanje ukupne privrede i omogućilo je državi da participira u dobiti od emitovanja novca i da ostvari svoj neposredni uticaj u kontroli ukupnih zlatnih rezervi zemlje. Centralne banke, upravo zaštitom od strane države, dobijaju političku snagu da osiguraju dodatnu količinu novca kroz reeskontovanje komercijalnih menica, i time postanu „banke banaka“. Poslovne banke dobijaju obavezu da najveći deo svojih rezervi likvidnih sredstava drže kod centralne banke, ali dobijaju finansijsku podršku centralne banke u periodima kada je njihova likvidnost loša.

Ključne reči: Narodna banka, emisiono bankarstvo, banknota, država

JEL: E58, G21

Uvod

Emisiono bankarstvo se javlja u 17. veku, kada dolazi do češćeg izdavanja banknota, koje su predstavljale preteču papirnog novca i surogat novca u metalu. Osnovne karakteristike novčanih sistema toga vremena su sledeće: 1) U Evropi je postojao nesklad između rastućih potreba u prometu za plemenitim metalima, u odnosu na male zalihe kojima je stari svet raspolagao; 2) u evropskim državama se od 7. do 14. veka kovao samo srebrni novac; 3) država tj. njen suveren preuzima monopol u kovanju novca, i 4) često je dolazilo do „kvarjenja novca“, smanjenjem težine ili slabljenjem finoće metala za izradu novca, čime se stvarala razlika između nominalne i stvarne vrednosti novca. Ova pojava, iako je bila štetna i motivisana špekulativnim

⁷ Redovni profesor, dr Snežana Krstić, Univerzitet odbrane, Vojna akademija, Pavla Jurišića Šturma 33, Beograd, e-mail: snezanakrstic17@gmail.com

razlozima, dovela je do saznanja da promet može da funkcioniše bez ikakvih teškoća i sa robnim novcem nepune vrednosti ili sa novčanim surogatom (menica ili banknota). Potrebno je bilo samo da postoji opšta saglasnost o dobrovoljnom prihvatanju takvog platežnog sredstva ili prinuda nametnuta svim akterima prometa. „Prvi uslov bilo je vrlo teško ostvariti. Stoga je postojala potreba da neki neprikosnoveni autoritet nametne izbor novca ili novčanih predstavnika. Tu snagu prinude stekle su jake i dobro organizovane države u poznom srednjem veku. Zato se istorijat emisionih institucija vezuje za njihov nastanak.“ (Dugalić et al., 2004).

1. Nastanak i razvoj emisionog bankarstva

Banknota je u početku predstavljala samo potvrdu zlatara ili banke da je kod njih uložen zlatni novac koji je bio naznačen na uputnici. Tokom vremena ove potvrde postaju sredstvo plaćanja. Prva banka koja se počela baviti ovim poslovima bila je Amsterdamska banka, osnovana 1609. godine. Tokom vremena, ove potvrde počele su se koristiti kao sredstvo plaćanja. Banke postepeno dolaze do saznanja da se dokumenti ne podnose na naplatu istovremeno, pa ih izdaju nezavisno od metalne podloge kojom raspolažu. Na taj način bančine potvrde postaju osnov za donosioca da potražuje naznačeni iznos, bez obzira na to da li je ovakvom činu prethodilo deponovanje metalnog novca ili je to pravo proisteklo iz drugih bančinih poslova, tj iz emisije novca. „Klasičan primer nastanka bankarskih institucija u finansijskoj istoriji Zapadne Evrope je delatnost holandskih i engleskih zlatara. Naime, u vreme upotrebe kovanog novca u prometu, trgovci, koji su dovozili robu na prodaju u holandske i engleske trgovačke centre, nerado su kod sebe držali kovani, zlatni i srebrni novac kojim je plaćana roba. Razlog tome bio je strah od učestalih pljački. Za vreme svog boravka u trgovačkim centrima oni su deponovali kovani novac u sigurne kase kod zlatara uz određenu nadoknadu, a od zlatara dobijali priznanicu, odnosno potvrdu o količini i finoći deponovanog kovanog novca. Postepeno su vlasnici ovih priznanica uvideli da je moguće da ih koriste kao sredstvo plaćanja jer je svaki novi potencijalni vlasnik priznanica mogao u svako doba da ih zameni za kovani novac naznačene količine i finoće metala. Zbog toga su zlatari počeli da izdaju anonimne priznanice na kovani novac određene količine i finoće metala i na taj način omogućili trgovcima mnogo praktičnije posredovanje na tržištu. Takođe, zlatari koji su čuvali tuđ kovani novac, vrlo brzo su uvideli da je jedan deo ovog novca stalno u njihovim kasama, odnosno da se vlasnici priznanica nikada svi u isto vreme ne obraćaju za zamenu priznanica za kovani novac. Zbog toga su zlatari počeli da izdaju više priznanica nego što je stvarno bilo kovanog novca u njihovim kasama, da bi kreditirali trgovce i preduzetnike. Tako su priznanice zlatara postale prvi kreditni novac, a zlatari prvi bankari. Činjenica da više nije postojalo potpuno nego delimično pokriće za izdate bankarske priznanice bila je presudna za nastanak i razvoj bankarskog sistema na temelju delimičnih bankarskih rezervi.“ (Gnjatović et al., 2003).

Sa razvojem robnog prometa razvijao se i rad kreditnih zavoda, robni promet je tražio sve više novca. Bankari su često odobravali kredite mnogo veće nego što su bile rezerve zlata ili srebra i često nisu mogli da odgovore svojim obavezama prema

klijentima. To je dovelo do propadanja kreditnih zavoda i remetilo privredne tokove. Zbog ovih situacija državne vlasti propisuju bankama koje emituju novčanice minimum rezerve zlata za pokriće novčanog opticaja. Na osnovu toga nastaje bankarski sistem koji se zasniva na obaveznom delimičnom pokriću opticaja rezervama zlata i srebra.

„U istoriji emisionog bankarstva najrečitiji od svih je svakako primer Banque Royale koju je 1716. osnovao u Parizu Škotlandanin Džon Lo. Da je ova Banka preterala sa povećanjem mase hipotekarnih zajmova i emisijom banknota koja je iz toga proisticala, bilo je otkriveno 1720. godine, kada je princ de Conti zahtevao da mu se isplati u gotovom novcu velika količina banknota. Princ de Conti je bio isplaćen, ali kada se Lo obratio francuskom regentu Filipu da mu se odmah vrata troja kola zlata i srebra koja su otišla u pravcu Kontijevog zamka, u Parizu je nastala panika. Imaoci banknota bezuspešno su opsedali šaltere Banque Royale da im papire zamene za metal. Pamćenje o bankrotstvu ove banke i o propalim bogatstvima prevarenih Francuza trajalo je skoro čitav vek. Tek sa osnivanjem Banque de France 1800. godine prvi put posle banknota Džona Loa u prometu se ponovo pojavio papirni novac.” (Galbraith, 2001).

Države su tokom vremena odredile obavezno pokriće novčanica metalom tako što su propisale zakonsku obavezu emisionoj banci da u svakom trenutku donosiocu banknote isplati protivvrednost u metalu. Na taj način novčanice emisionih banaka postaju bezbedno platno sredstvo kao i metalni novac. „Kupovna moć novčanica koje su emitovale banke odgovarala je njihovoj nominalnoj vrednosti sve dotle dok bi bio na snazi njihov zakonski kurs.“ (Gnjatović et al., 2003).

Smatra se da je Riks banka u Švedskoj bila preteča savremenih emisionih banaka. Ona je osnovana 1668. godine, i odmah je počela sa emisijom banknota. U to vreme u Švedskoj je bio na snazi monometalizam bakra. Ovaj metal je inače bio veoma nepodesan za novčane transakcije, što je navelo kompanije za proizvodnju bakra da nadnice radnicima isplaćuju u banknotama zamenljivim za bakar. Ove novčanice je, svakako, država primala kao sredstvo za plaćanje dažbina. Banknote postaju izuzetno prihvaćene, pa u prometu čak dostižu veću vrednost od bakarnih novčića. Emisija banknota Riks banke pada pod nadležnost države 1668. godine.

U Evropi su tokom 19. veka emisione banke nastale na dva načina. Prvi način je značio da država dodeli privilegiju emitovanja novca jednoj bankarskoj ustanovi, a drugi, da se privilegija dodeli određenom broju banaka. Kriterijum države bila je procena o sposobnosti banke da obezbedi dovoljno kapitala u zlatu i/ili srebru koji će biti podloga novčanom opticaju. Treći način je karakterističan za Ameriku, na osnovu uniformnog monetarnog zakonodavstva, pravo emisije bilo je dozvoljeno neograničenom broju banaka. To je značilo, da je emitovanje novca samo jedan od ostalih bankarskih poslova. Naša emisiona ustanova tj. Privilegovana narodna banka Kraljevine Srbije spada u kategoriju centralnih ustanova kojima je država dodelila isključivo pravo emisije novca. Na ovaj način su u Evropi nastale centralne banke većine zemalja (Francuska, Belgija, Holandija, Norveška, Grčka, Turska, Švajcarska,

Austrija, Danska). Drugi način, tj. nastanak centralnih banaka putem davanja povlastice od strane države ograničenom broju banaka bio je zastupljen u Engleskoj, Škotskoj, Irskoj, Nemačkoj i Italiji.

Statuti većine evropskih centralnih banaka nisu u principu zabranjivali osnivanje privatnih i javnih provincijskih emisionih banaka, ali one nisu često osnivane, iz razloga što nisu mogle da u svakom momentu odgovore zahtevu obezbeđenja dovoljne količine zlatnog ili srebrnog novca kao podloge za izdavanje novčanica. U većini evropskih zemalja projekat o zemaljskim, provincijskim bankama nije ni bio ostvaren. Čak i u prvoj grupi zemalja tj. onih gde je država dodeljivala pravo emisije novčanica ograničenom broju banaka, dešavalo se da ovlašćene banke same odustanu od zamenljivosti novčanica za metal. „Tako je, na primer, oko 1770. godine Engleska banka postala jedini izvor papirnog novca u Londonu, a privatne emisione banke su se pretvorile u čisto depozitne bankarske institucije. Kada bi povećale obim zajmova, bilo je to zato što su se povećali štedni depoziti, a ne opticaj njihovih banknota. Ili kada je 1875. godine osnovana centralna banka Nemačke, Reichsbank, poslovale su još 32 novčanične banke, da bi do početka 20. veka novčanice nastavile da emituju samo četiri privatne banke.“ (Galbraith, 2001).

U toku 19. veka u većini evropskih zemalja uvodi se monometalizam. Monometalizam srebra uvodi se u Rusiji, Nemačkoj, Austriji, Španiji, Holandiji, Japanu i drugim zemljama. Bimetalizam je bio zastupljen u SAD, Belgiji, Švajcarskoj, Francuskoj, Italiji i Grčkoj. Samo je Engleska u to vreme imala uveden monometalizam zlata, zahvaljujući obilnom prilivu zlata na osnovu suficita u spoljnotrgovinskoj razmeni. Na promene u odnosima između zlata i srebra uticalo je otkriće novih rudnika zlata i srebra. Zemlje koje su uvele bimetalizam imale su zakonom utvrđenu relaciju vrednosti zlata i srebra u odnosu 1 : 15,5. Usled otkrića novih rudnika srebra, povećala se ponuda srebrnog novca, pa je zlato u prometu poskupelo. S obzirom na to da je zakonski odnos razmene zlata i srebra ostao nepromenjen, po poznatom Grešamovom zakonu po kome „loš novac istiskuje dobar novac iz opticaja“, zlatnici su se povlačili iz prometa.

Francuska, Belgija i Švajcarska su potpisale dokument Novčanu konvenciju 23. decembra 1865. godine, da bi unekoliko uspostavile red u kovanju srebrnog novca. Rumunija je pristupila konvenciji 1867., a Grčka 1868. godine. Novčana konvencija prerasta u Latinsku novčanu uniju, a broj zemalja potpisnica se povećava. „Potpisnice Novčane konvencije (Latinske novčane unije), izjednačile su odnos novčanih jedinica zemalja po principu al pari, utvrđen na 290 mg čistog zlata za jedinicu nacionalnog novca. Pored toga, finoća srebrnjaka snižena je sa 900 na 835/1000, zabranjeno je kovanje ovog novca za privatna lica i uvedena su ograničenja za državu. Samo nekoliko godina posle stvaranja Latinske novčane unije, naglo je povećana proizvodnja srebra, a izvršena je i demonetizacija ovog metala u nekim zemljama. Svi pokušaji da se zadrži postojeće stanje ostali su bezuspešni. Bimetalizam je, praktično, ukinut i monometalizam zlata je uspostavljen u većini zemalja. Latinska unija je prestala da postoji početkom Prvog svetskog rata, usled obustave konvertibilnosti novca.“ (Gnjatović et al., 2003).

2. Centralna banka kao temeljna tržišna institucija u vreme primene čistog zlatnog standarda

Centralna banka je do Prvog svetskog rata, u vreme primene zlatnog standarda odnosno klasične konvertibilnosti, imala ograničenu diskrecionu funkciju zbog toga što je ovaj standard podrazumevao samoregulaciju količine novca u opticaju.

Koncept konvertibilnosti se u teoriji deli na klasični i savremeni. Klasični koncept označava obavezu zamene nacionalne valute za metal po zvanično utvrđenoj fiksnoj ceni matala, dok je savremena konvertibilnost obaveza zamene za drugu nacionalnu valutu po utvrđenom deviznom kursu. „Koncept klasične konvertibilnosti bio je u primeni od pojave centralnih banaka u Evropi krajem 17. veka do Drugog svetskog rata. Doživeo je nekoliko transformacija, tako da se zlatni standard može suštinski i vremenski razgraničiti na periode primene čistog zlatnog standarda, zlatno-polužnog i zlatno-deviznog standarda.“ (Gnjatović, Grbić, 2009).

Koncept konvertibilnosti, iako sa pravnog gledišta ima dosta jednostavnu dimenziju, može na ekonomskom planu da proizvede složena dejstva. „Posmatrana sa ekonomskog stanovišta, konvertibilnost predstavlja pokretački impuls koji usmerava čitav privredni mehanizam da funkcioniše na određeni način i to, kao što će se videti iz analize evolucije konvertibilnosti, uvek u pravcu ostvarivanja stabilnosti valute. Zbog toga se može reći da su konvertibilnost i stabilnost valute sinonimi.“ (Gnjatović et al., 2003). Kao što je prelaz sa metalnog monetarnog standarda na papirni standard izvršen postepeno, tako je i prelaz sa klasične na savremenu konvertibilnost izvršen relativno postepeno.

Promenom političkih, privrednih i monetarnih okolnosti, menja se i određeni mehanizam konvertibilnosti. Može se zaključiti „da stalno traje proces evolucije valutne konvertibilnosti.“ (Gnjatović et al., 2003). Tokom monetarne istorije dominirao je srebrni standard, ali se kao „model metalnog standarda“ (Gnjatović et al., 2003). uzima zlatni standard. Zlatni standard se javljao u obliku punog zlatnog standarda, zlatno-polužnog i zlatno-deviznog standarda. Zlatni standard se najpre javio u Engleskoj posle Napoleonovih ratova. Englesku slede druge razvijene zemlje, a SAD su krajem 19. veka prešle sa bimetalizma na monometalizam zlata.

Ono što predstavlja odliku svih zlatnih standarda je vezanost nacionalne valute za zlato. Naime, zlato je imalo najstabilniju vrednost u odnosu na druge robe, pa je postalo međunarodni i nacionalni novac. „Nacionalna valuta je bila zakonski izjednačena sa utvrđenom količinom zlata određene finoće što je predstavljalo njen kovnički paritet koji se izražavao fiksnom cenom zlata. Na taj način je kupovna moć valute bila fiksirana i izjednačena sa kupovnom moći određene težine i finoće zlata. Sve dotle dok se održavala fiksna cena zlata, dotle je valuta smatrana stabilnom. Mehanizam klasične konvertibilnosti je predstavljao glavnu polugu u održavanju fiksne cene zlata i time stabilnosti nacionalne valute.“ (Gnjatović et al., 2003). Centralna banka je po navedenom mehanizmu morala da kupuje i prodaje zlato isključivo po fiksnoj ceni zlata, koja je bila zakonski utvrđena.

Na početnom nivou zlatnog standarda nacionalna valuta se javljala u obliku kovanog novca, koji je kovan po kovničkom paritetu propisanom od strane države. Kasnije, sa pojavom novčanica, nacionalne valute dobijaju i drugi materijalni pojavni oblik. Papirne novčanice su važna monetarna inovacija 19. veka, izdavane od strane države ili bankarskih ustanova.

Kovani i papirni novac su glasili na istu nacionalnu valutu. U početku su papirne novčanice predstavljale potvrdu kod banaka o deponovanom zlatu. Novčanice sa zlatnim pokrićem od 100% nazivale su se zlatni certifikati. Kasnije se došlo do saznanja da deponenti ne podižu tako često svoje zlatne depozite, pa se zlatni certifikati i u prometu usvajaju kao sredstvo plaćanja.

Sama pojava banknota je bila početni stepenik u razvoju monetarnog bankarstva. „Na istu količinu deponovanog zlata, banke su počele da izdaju veću količinu banknota nego što su ranije izdavale zlatnih certifikata. Bankarskom emisijom kredita u obliku banknote, privreda je snabdevana mnogo većom količinom novca nego što bi inače bila izdavanjem kredita u obliku kovanog zlata ili zlatnih certifikata. Povećavajući pomoću banknota svoju kreditnu aktivnost banke su snažno podstakle razvoj proizvodnje i prometa, zbog čega se banknoti i pridaje značaj jedne od najvećih monetarnih inovacija.“ (Gnjatović et al., 2003).

Česta bankrotstva banaka bila su karakteristična za 19. vek. Zakonom je bilo regulisano da banke moraju da izvrše konverziju novčanica u zlato ako to podnosioci zahtevaju, a sve u cilju izbegavanja bankrotstava banaka i održavanja vrednosti novčanica. Na taj način se zakonski ustanovio institut klasične konvertibilnosti i vratilo poverenje transaktora u banknote.

„Konvertibilnost je, dakle, sprečavala prekomernu emisiju banknota i time je održavana stabilnost njihove vrednosti. Da bi održale konvertibilnost, banke su morale da vode računa o odnosu između zlata u svojim trezorima i količine emitovanih banknota.“ (Gnjatović et al., 2003). Pre nego što su se banknote pojavile, osnovni mehanizam regulisanja količine novca u opticaju bilo je slobodno topljenje i kovanje zlata. Tako je na primer usled rasta cena dolazilo do topljenja zlatnika da bi se smanjila količina novca u opticaju, dok je u slučaju pada cena dolazilo do kovanja zlatnika. Da bi ispoštovale princip konvertibilnosti, centralne banke su morale u svojim trezorima konstantno da drže zlatne rezerve.

Po Pilovom zakonu“ (Vilar, 1990) iz 1844. godine, Engleska banka je morala da drži pokriće od 100% radi emisije svojih novčanica. Na taj način je porast zlatnih rezervi dovodio do porasta proporcionalnog novčanog optičaja, i obrnuto, pad zlatnih rezervi je proporcionalno uticao na pad optičaja novca.

Konvertibilnost je omogućila: 1.) prihvatanje bimetalizma, 2.) regulisanje količine novca u opticaju, 3) pokretanje mehanizma uravnoteženja platnog bilansa. „Održavajući stabilnost vrednosti nacionalne valute, klasična konvertibilnost je u uslovima slobode kretanja robe, kapitala i zlata, održavala stabilnom i spoljnu vrednost valute izraženu deviznim kursom.“ (Gnjatović et al., 2003).

Zlatni standard je trajao do početka Prvog svetskog rata, a klasična konvertibilnost je bila jedan od mehanizama punog zlatnog standarda. Tokom vremena je konvertibilnost potisnuta, a održavanje zlatnih rezervi je stavljeno u prvi plan. Do ukidanja konvertibilnosti došlo je usled nepridržavanja mehanizma regulisanja količine novca u optičaju čistog zlatnog standarda. Izbijanjem Prvog svetskog rata ukinuta je klasična konvertibilnost i uveden je papirni standard, po kome se količina novca mogla povećati do stepena kojim su finansirane potrebe rata, nezavisno od zlatnih rezervi. Inflacija je bila neposredna posledica ukidanja konvertibilnosti.

Za vreme Prvog svetskog rata skoro sve valute zemalja učesnica rata gube vrednost. Međutim, srpski dinar iako nije bio konvertibilan za vreme rata, njegova kupovna moć na kraju rata bila je ravna onoj moći pred rat. Zakonsko pokriće naših novčanica 1918. godine iznosilo je 40%, a realno pokriće bilo je 87,3%. Dakle, iako je konvertibilnost srpske valute za vreme rata formalno bila ukinuta, naša valuta je ostala stabilna za sve vreme rata. Svemu tome doprinela je, svakako, vrlo stabilna i oprezna monetarna politika Vlade, koja nije dozvolila da se izda ni jedna novčanica bez pokrića, „što znači da se srpska vlada faktički pridržavala pravila igre koja su proizilazila iz konvertibilnosti.“ (Gnjatović et al., 2003).

Zaključak

Istorija evropskog emisionog bankarstva počela je osnivanjem Engleske banke 1694., Banke Škotske 1695., Banke Irske 1782., i Francuske banke 1800. godine. Zakonom je bila propisana konvertibilnost novčanica, tj. njihova zamenljivost za zlatni i srebrni novac. Privatne banke, formirane u 17. i 18. veku, propadale su onda kada su emitovale novčanice bez pokrića u metalu u većoj količini. Sve je to uticalo da vlasti evropski razvijenijih zemalja ograniče pravo emitovanja novca.

Emisione banke su bile osnovane uglavnom privatnim kapitalom kao akcionarska društva, i takva situacija ostaje do kraja Prvog svetskog rata. Kasnije, a posebno posle Drugog svetskog rata, emisione banke se zasnivaju na konceptu državnog vlasništva. Posle pomenutih banaka, centralne banke se osnivaju u Holandiji 1814., Norveškoj 1816., Austriji 1817., Danskoj 1818., Turskoj 1836., Grčkoj 1841., Švajcarskoj 1843., Italiji 1844., Portugaliji 1846., Belgiji 1850., Rusiji 1860., Španiji 1874., Nemačkoj 1875., Bugarskoj 1879., Rumuniji 1880. i Srbiji 1884. godine.

Literatura:

1. Dugalić V, Mitrović A, Gnjatović D, Hofman G, Kovačević I. 2004. Narodna banka 1884-2002. Jugoslovenski pregled, Beograd.
2. Galbraith JK. 2001. Money: Whence it came, where it went. Houghton Mifflin.
3. Gnjatović D, Dugalić V, Stojanović B. 2003. Istorija nacionalnog novca. Monografija, Studio Plus, Beograd.

4. Gnjatović D, Grbić V. 2009. Ekonomska politika – teorija, analiza, primena. Megatrend univerzitet, Beograd.
5. Kožetinac G. 1989. Proces kreiranja novca, Zavod za izradu novčanica, Beograd.
6. Pejić L. 1986. Razvoj ekonomske misli u jugoslovenskim zemljama do Prvog i u Jugoslaviji između dva svetska rata. Savremena administracija i Institut za ekonomska istraživanja, Beograd.
7. Pejić L. 1987. Teške godine ekonomskog osamostaljivanja Srbije u drugoj polovini XIX veka. Članak u listu Investbanke „Vesnik“, Beograd.
8. Plavšić D. 1930. Država i Narodna banka. Tisak jugoslovenske štampe, Zagreb.
9. Statuti Narodne banke (1884-1914), Beograd
10. Šević Ž. 1996. Centralna banka – položaj, organizacija, funkcije. Čigoja štampa, Beograd
11. Vilar P. 1990. Zlato i novac u povijesti 1450-1920. Nolit, Beograd.
12. Vučo N. 1955. Privredna istorija Srbije do I svetskog rata. Naučna knjiga, Beograd.
13. Vučo N. 1959. Ekonomska istorija. Naučna knjiga, Beograd.
14. Vučo N. 1981. Razvoj industrije u Srbiji u XIX veku. Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd.
15. Zakoni o Narodnoj banci (1884-1914), Beograd
16. Živković A, Kožetinac G. 2006. Monetarna ekonomija. Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, Beograd

SIGNIFICANCE OF THE CENTRAL BANK AS AN INSTITUTION FOR THE NATIONAL ECONOMY

Snežana Krstić⁸

Abstract

The central bank takes a central position in the banking system of every country. In the time first banks, for which the state vouched were founded (for example Swedish Riksbank – 1668 or The Bank of England – 1694), the intention couldn't have been for those banks to deal with the functions of a modern central bank: regulating and financial support of the total bank system of a country. The aim was much simpler and came down to advantages that that the state could pull out from the patronage over this chosen bank no matter whether the bank was in state or private ownership. The privileged bank was mostly offered monopoly advantage in issuing banknotes on certain areas of a country or it was proclaimed for the only shareholder bank in a country which was allowed to issue banknotes. So putting the job of issuing banknotes, that is guarding and managing gold reserves under the patronage of one institution had positive consequences for the functioning of the total economy and enabled the state to participate in the gain from issuing money and to achieve its immediate effect in controlling total gold reserves of a country. Central banks, due to the patronage of the state, gain political strength to ensure additional amount of money through rediscounting commercial promissory notes and with that become "bank of banks". Business banks get the commitment to keep the largest part of their liquid assets at the central bank, but they gain the financial support of the central bank in the periods when their liquidity is bad.

Key words: *National Bank, emission banking, banknote, state.*

Rad primljen (paper received): 12.01.2016.

Rad prihvaćen (paper accepted): 25.04.2016.

⁸ Snežana Krstić, Ph.D., Full professor, University of defense, Military academy, Pavla Jurišića Šturma no. 33, Belgrade, Serbia, E-mail: snezanakrstic17@gmail.com